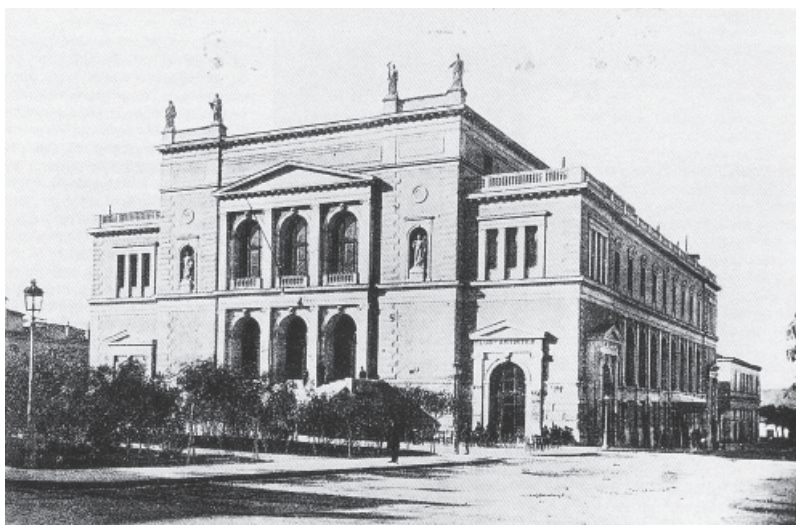

Δημοτικό Θέατρο Αθηνών:
Τα πρώτα χρόνια της κακοδαιμονίας
ενός συγγρείου ευεργετήματος*

ΑΥΡΑ ΞΕΠΑΠΑΔΑΚΟΥ

* Το άρθρο αυτό εκφωνήθηκε με τη μορφή ανακοίνωσης στο συνέδριο *Τέχνη και εθνική ευεργεσία*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Ιωάννινα, 28-30 Νοεμβρίου 2008. Εμπλουτίστηκε με επιπρόσθετο αρχαιολογικό υλικό που μελετήθηκε στο πλαίσιο του Ερευνητικού Χρηματοδοτούμενου Έργου του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών «Θαλής» με τη διακριτική επωνυμία *Χρυσάλλης* (χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση [Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ] και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς [ΕΣΠΑ]). Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την/τον ανώνυμη/ο κριτή του άρθρου μου για τις καίριες παρατηρήσεις και τη συναδελφική της/του διάθεση.

Η ΑΠΟΚΤΗΣΗ δημόσιας χειμερινής θεατρικής σκηνής υπήρξε επιτακτικό αίτημα και διακαής πόθος των Αθηναίων ήδη από την οθωνική εποχή. Για τη νεοσύστατη πρωτεύουσα, η ανέγερση ενός θεάτρου στο κέντρο της θα συνιστούσε αδιάσειστο τεκμήριο αστικής ταυτότητας και λαμπρό ορόσημο εξευρωπαϊσμού.¹ βραδινό σχολείο για τους πολίτες,² διάπλατο παράθυρο προς τις ευρωπαϊκές θεατρικές εξελίξεις³ και μέσο ανάδειξης του εγχώριου καλλιτεχνικού δυναμικού.⁴ Η πεποίθηση ότι «ή ἔλλειψις θεάτρου εὐπρεποῦς καὶ εὐρυχώρου [περιποιεῖ] αἴσχος»⁵ για την πρώτη πόλη της Ελλάδας επαναλαμβάνεται και κατά τις επόμενες δεκαετίες, ενώ το «Θέατρον», καθόλου τυχαία, πάντα αναγράφεται στα έντυπα με θήτα κεφαλαίο.

Οι πρώτες απόπειρες

Το ζήτημα της ίδρυσης και λειτουργίας κρατικού θεάτρου στην Αθήνα του 19^{ου} αιώνα μετρά πλέον των πενήντα χρόνων άκαρπων προσπαθειών.⁶ Ήδη από το 1835, όταν εκπονείται ένα από τα πρώτα πολεοδομικά σχέδια της πρωτεύουσας από τον Γερμανό αρχιτέκτονα Leo von Klenze, προβλέπεται σε νευραλγικό σημείο, στη θέση της σημερινής πλατείας Κλαυθμώνος, η οικοδόμηση μεγάλου

1 Hobsbawm 2006, 426-427.

2 X. 1888, 1.

3 Δς. 1889, 1-2 και «*H Mignon* ἐν τῷ νέῳ θεάτρῳ (Συγγρηΐφ)», *Νέα Ἐφημερίς*, 17/10/1888, 4.

4 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1888α, 6-7.

5 X. 1888, 1.

6 Κατὰ τὴ διάρκεια των πενήντα αὐτῶν χρόνων (τουτέστιν ἕως τὰ ἐγκαίνια του Δημοτικοῦ Θεάτρου Αθηνῶν το 1888) λειτουργοῦν στην πρωτεύουσα τὰ ἀκόλουθα θέατρα: Υπαίθριο Θέατρο Σκοντζόπουλου (1836), Θέατρο Meli (1837), Χειμερινό Θέατρο Αθηνῶν «Μπούκουρα» (1840-1896), Υπαίθριο Θέατρο Σκορπάρου (1871-1873), «Ἄντρον των Νυμφῶν» (1872-1895), Θέατρο Ἰλισίδων Μουσῶν / Παράδεισος (1873-1896), Παριλίσιο θέατρο «Ἀπόλλων» (1873-1883), Θέατρο Φαλήρου (1874 & 1881), «Ευτέρπη» (1876 & 1888), «Ὀρφεύς» (1880 & 1888), «Ὀλύμπια» (1881-1887), «Ποσειδῶν» (1884), Θέατρο Ομονοίας (1887-1916) – βλ. Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 245-354.

θεάτρου. Παρότι το μνημειώδες θέατρο σχεδιάζεται από τον Δανό Christian Hansen, τελικά προκρίνεται η ανέγερση του Νομισματοκοπείου στο σημείο αυτό.⁷

Το 1842 σχηματίζεται η ανώνυμη «Εταιρεία του έν Άθηναις Θεάτρου», με αποστολή την ανάπτυξη της θεατρικής τέχνης και ζωής στην πρωτεύουσα⁸ και δεκαπέντε χρόνια αργότερα, το 1857, η ελληνική Βουλή εγκρίνει κρατική επιχορήγηση για την οικοδόμηση και λειτουργία μεγάλου κεντρικού θεάτρου. Ο Γρηγόριος Καμπούρογλου[ς] αναλαμβάνει την εποπτεία του συνόλου των εργασιών και απευθύνεται στον Γάλλο αρχιτέκτονα Francois Florimon Boulanger –είναι εκείνος που φιλοτέχνησε το κτήριο της Παλαιάς Βουλής– για την εκπόνηση των σχεδίων. Επιλέγεται το κατάλληλο σημείο στην πλατεία του Λαού, μία πλατεία που αργότερα θα λάβει διάφορες άλλες ονομασίες όπως πλατεία Λουδοβίκου,⁹ πλατεία Δημαρχείου, πλατεία Κοτζιά – πρόκειται για την πλατεία στην οδό Αθηνάς, απέναντι από το κτήριο της Εθνικής Τράπεζας και το Δημαρχείο Αθηναίων. Εκεί, παρουσία του Όθωνος και με κάθε επισημότητα, τίθεται στις 22 Δεκεμβρίου 1857 ο θεμέλιος λίθος. Η πρωτοποριακή για την εποχή της προσπάθεια του Καμπούρογλου θα λήξει άδοξα μέσα στο επόμενο έτος και έκτοτε τα πρώτα θεμέλια του κτηρίου θα παραμείνουν εκτεθειμένα.¹⁰

Δύο χρόνια μετά, το 1860, λαμβάνεται απόφαση από το Δημοτικό Συμβούλιο Αθηναίων για την ανέγερση Δημοτικού Θεάτρου έναντι της Εθνικής Τραπεζής. Για τον σκοπό αυτό, τα επόμενα χρόνια ο Δήμος δανείζεται με υψηλό επιτόκιο το σεβαστό ποσό των 400.000 δραχμών.¹¹ Ωστόσο, και αυτή η προσπάθεια καταλήγει στη

7 Ρουμπιέν 2005, 29.

8 Σύμφωνα με τον Θ. Χατζηπανταζή (2002, 99), η πρωτοβουλία για τη συγκρότηση της εταιρείας ενδεχομένως ανήκει στον Γρηγόριο Καμπούρογλου, με τον οποίο συμπράττουν αυλικόι, υπουργικοί σύμβουλοι, καθηγητές του νεοσύστατου Πανεπιστημίου και φιλότεχνοι έμποροι. Το καταστατικό της εταιρείας επικυρώνεται από τον Όθωνα.

9 Η πλατεία παίρνει το όνομά της από τον Λουδοβίκο της Βαυαρίας, πατέρα του Όθωνα – βλ. Σκαλτσά 1983, 195.

10 Στοά, 7/3/1874, 2.

11 «Τὰ χρέη τοῦ Δήμου Ἀθηναίων», *Αύγη*, 8/3/1866, 2, 11/1/1868, 2 & 12/1/1868, 2.

συνέχεια σε ναυάγιο, αδυνατώντας να προχωρήσει στο στάδιο της υλοποίησης.¹²

Στις αρχές της ερχόμενης δεκαετίας το ζήτημα της καθιδρύσεως του Δημοτικού Θεάτρου ανακινείται από τον Δήμο Αθηναίων.¹³ Έτσι, το 1873, ο Δήμος παραχωρεί το γνωστό οικοπέδο σε Μετοχική Εταιρεία, αποτελούμενη από εύπορους Αθηναίους, η οποία συστήνεται «πρὸς ἀνέγερσιν καὶ συντήρησιν θεάτρου ἐν Ἀθήναις».¹⁴ Η εταιρεία αναλαμβάνει την ανοικοδόμηση του Δημοτικού Θεάτρου και αναθέτει στον αρχιτέκτονα Ερνέστο Τσίλλερ (Ernst Ziller) τον αρχιτεκτονικό του σχεδιασμό. Έναν χρόνο αργότερα, και ενώ η οικοδομή έχει υψωθεί αρκετά μέτρα πάνω από το έδαφος, οι εργασίες σταματούν λόγω υπέρβασης του προϋπολογισμού, και αποφασίζεται η κατεδάφιση του ημιτελούς κτηρίου και η δημοπράτηση των υλικών.¹⁵

Άλλη μία δεκαετία περνάει και το 1882, με βασιλικό διάταγμα, λύεται τυπικά η μετοχική εταιρεία.¹⁶ Τότε ο Δήμος αποφασίζει να

- 12 Πρόκειται για την απόφαση της 2ας Ιουλίου 1860 (βλ. Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 276), καθώς και «Τὰ χρέη τοῦ Δήμου Ἀθηναίων», *Αὐγή*, 8/3/1866, 2. Τη διετία 1868-1869 ο δήμαρχος Αθηναίων Γ. Σκούφος επί ματαίω επιχειρεί να επιλύσει το ζήτημα – βλ. *Ἀλήθεια*, 9/1/1868, 1-2· *Αἰών*, 27/11/1869, 3.
- 13 Η προσπάθεια αυτή συντελείται επί δημαρχίας του Παναγῆ Σ. Κυριακού – βλ. *Ἀλήθεια*, 7/12/1871, 8· *Αὐγή*, 26/11/1871, 1-2, 27/11/1871, 2-4 και Παρασκευόπουλος 2001, 280-283. Κατά τον Γ. Σιδέρη (1990, 197), η προοπτική αυτή συγκινεί ιδιαίτερα τους κατοίκους των Αθηνών, μάλιστα τυπώνονται και φυλλάδια σχετικά με την ανέγερση, καθώς και καταστατικό λειτουργίας, το οποίο φυλάσσεται στο Αρχείο Βλαχογιάννη στα Γενικά Αρχεία του Κράτους.
- 14 *Αἰών*, 13/12/1871, 3· *Ἀλήθεια*, 13/12/1871, 3, 17/12/1871, 2-3, 20/12/1871, 2-3, 24/12/1871, 2. Το μεταγενέστερο δημοσίευμα με τίτλο «Τὸ Χειμερινὸν Θέατρον» (*Τὸ Ἄστυ*, 23/10/1887, 1), κατονομάζει τον Αριστείδη Μπαλάνο ως πρόεδρο της Εταιρείας. Να σημειωθεί ότι αντίστοιχες μετοχικές εταιρείες είχαν αναλάβει τα προηγούμενα χρόνια την ευθύνη ανέγερσης των Δημοτικών Θεάτρων της Ερμουπόλεως και των Πατρών – βλ. Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 280.
- 15 Ὁ υἶος τῆς νυκτός, 1886, 4. Το συνολικό κόστος των εργασιών ανερχόταν σε 550.000 δρχ. Μέχρι τότε είχαν δαπανηθεί 300.000 δρχ. για να κτιστούν τα θεμέλια και μέρος του πρώτου πατώματος – βλ. «Τὸ Χειμερινὸν Θέατρον», *Τὸ Ἄστυ*, 23/10/1887, 1· *Ἐφημερίς*, 17/11/1874, 1 και 11/12/1874, 4 και Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 280.
- 16 Ο Πάννης Σιδέρης (1990, 198) γράφει, παραπέμποντας στην *Ἐφημερίδα*, 16/1/1881, ότι το 1881 ο Ανδρέας Συγγρός είχε αποφασίσει να οικοδομήσει στον Κήπο του Κλαυθμώνος ένα χειμερινό θέατρο, με διάθεση να το παραχωρήσει αργότερα στον Δήμο. Το σχέδιο αυτό προφανώς δεν καρποφόρησε.

αγοράσει το οικοδόμημα και να χρηματοδοτήσει την ολοκλήρωση της κατασκευής του.¹⁷ Παράλληλα, προκηρύσσει διαγωνισμό αρχιτεκτονικής μελέτης, προσκαλώντας τους εν Αθήναις αρχιτέκτονες να υποβάλουν σχέδια για το νέο θέατρο. Ο Τσίλλερ καταθέτει αναθεωρημένη την παλαιότερη πρότασή του, όμως επικρατεί το «μᾶλλον ἐπιμελημένον καὶ νεωτερίζον»,¹⁸ «κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς Renaissance» σχέδιο του Γάλλου αρχιτέκτονα Ζεράρ (Louis Marie Xavier Girard).¹⁹ Ο Δήμος προβάλλει τα καθέκαστα «μετὰ τόσης ζέσεως, ὥστε πρὸς στιγμὴν ἐθεωρήθη ἡ ἀνέγερσις ὡς γεγονός τετελεσμένον»,²⁰ όμως τα σχέδια του Ζεράρ δεν υλοποιούνται ποτέ, μάλιστα ο ίδιος, απαιτώντας την αποζημίωσή του, αναγκάζεται να εναγάγει τον Δήμο Αθηναίων.²¹

Να υπενθυμίσουμε ότι τα θεμέλια του μελλοντικού οικοδομηματος χαίρουν από το 1858 στην πλατεία Λουδοβίκου, ενώ από

17 Ο Δήμος Αθηναίων αποφασίζει να διαθέσει το ποσό των 143.364,06 δραχμών για την αγορά του ημιτελούς κτηρίου και την αποζημίωση των μετόχων. Τα χρήματα προέρχονταν από δάνειο της Εθνικής Τράπεζας ύψους 140.000 δραχμών – βλ. Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 280.

18 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1886, 4.

19 Ο Α. Θεοφιλᾶς, αρχιτέκτονας και μέλος της επιτροπῆς που προέκρινε τα σχέδια Ζεράρ, αφηγείται λεπτομερώς τα καθέκαστα στην επιστολή του (1888, 1), τονίζοντας ότι «ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δυὸ σχεδίων ἦτο καταφανής». Ο Ζ. Ζεράρ, πληροφοροῦν τα δημοσιεύματα, εἶχε εργαστεῖ ἄλλοτε «ὑπὸ τὸν Γκαρνιέ, τὸν διάσημον ἀρχιτέκτονα τοῦ ἐν Παρισίοις θεάτρου τοῦ μελοδράματος». Ο ἴδιος ο Τσίλλερ αφηγείται τη δική του εκδοχή της ιστορίας στα απομνημονεύματά του – βλ. Καρδαμίτση-Αδάμη και Παπανικολάου-Κρίστενσεν 1977, 89-91.

20 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1886, 4.

21 Σύμφωνα με τον Ἄ. Θεοφιλᾶ (1888, 1) και τον Υἱὸν τῆς νυκτὸς (1886, 4), ο προϋπολογισμός της δαπάνης για την ανέγερση του θεάτρου σε εκείνη τη φάση υπερέβαινε το 1.000.000 δραχμών. Οι μαρτυρίες αυτές δεν συμφωνούν με το ποσό ὕψους 575.000 δραχμών που ορίζει η Ε. Φεσσά-Εμμανουήλ (1994, 281). Μπορούμε, ἴσως, να υποθέσουμε ὅτι ο Τσίλλερ προτείνει χαμηλότερη τιμή, προκειμένου να επικρατήσει. Δεν γνωρίζουμε επακριβώς τι μεσολάβησε ἀνάμεσα στην ἔγκρισή και την εγκατάλειψη των σχεδίων Ζεράρ. Ο Τύπος παρουσιάζει τα γεγονότα με τον ἀκόλουθο τρόπο: «Πλὴν δυστυχῶς μὲ ὅλα τὰ σχέδια, μὲ ὅλους τοὺς περὶ αὐτῶν διαπληκτισμούς, μὲ ὅλους τοὺς τότε συναφθέντας σφοδροὺς δημοσιογραφικοὺς ἀγῶνας περὶ τοῦ ἂν εἶνε προτιμότερον ν' ἀνεγερθῆ θέατρον οἰκονομικὸν ἢ πολυδάπανον, τὸ ζήτημα ἐναυάγει σιωπηρῶς καὶ δευτέραν φοράν, τὰ σχέδια ἀπεσύροντο καὶ ὁ κ. Ζεράρ ἐνήγε τὸν δῆμον ἀπαιτῶν ἀποζημίωσιν διὰ τὸν μάταιον κόπον του» – βλ. Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1886, 4.

το 1873 μία μισοτελειωμένη οικοδομή, για να παραπέμψουμε στις εύστοχες περιγραφές της εποχής «ἀσχημίζει μίαν τῶν κεντρικῶν πλατειῶν» και «[...] δεικνύει τὴν σμικρότητα καὶ τὴν ἀφιλοκαλίαν ἡμῶν». Πρόκειται για ἓνα «ἄσπρον τελώνιον», ἓνα «ἀπαίσιον ἐρείπιον [...]» ἐντὸς τοῦ οὐοίου «οἱ διαβάται ἐκπληρῶσιν πάσας τὰς ἀνάγκας των».²²

Ευλόγως οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν δυσπιστοῦν ἀπέναντι στις υποσχέσεις τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν και με ἀνάλογη ἐπιφύλαξη ἀκούν στα τέλη τοῦ 1886 τὸν δικηγόρο Ἀλκιβιάδη Καμπά,²³ «αὐτοπροαιρέτως ἢ καλύπτοντα [...κάποιαν] ἀνώνυμον μεγαλοπρεπῆ δωρεάν» να δηλώνει ὅτι προτίθεται να ἐπωμισθεῖ, ἰδίαις δαπάναις, τὴν οἰκοδόμηση τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου Ἀθηνῶν...²⁴

Το «Συγγρεῖον» Νέον Θεάτρον Ἀθηνῶν

Το μυστήριον δεν διαρκεῖ για πολὺ. Μέσα σε λίγους μῆνες γνωστοποιεῖται ὅτι πίσω ἀπὸ τὸν Καμπά κρύβεται ὁ ομογενῆς ἐπιχειρηματίας Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ οὐοῖος υπογράφει συμβόλαιον με τὸν Δῆμον Ἀθηναίων τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1887.²⁵ Οἱ ὅροι τοῦ συμβολαίου ἔχουν ως ἐξῆς: ὁ Συγγρός υποχρεοῦται να περατώσει τὴν οἰκοδόμηση τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου Ἀθηνῶν ἐντὸς δύο ἐτῶν και σε ἀντάλλαγμα θα νέμεται ἐπὶ εἰκοσαετίαν τις προσόδους τοῦ.²⁶ Μετά τὴν πάροδο τοῦ διαστήματος αὐτοῦ, τὸ θέατρο θα περιέλθει στὴν κατοχὴ τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.²⁷

Συγχρόνως ἀνακοινώνεται ὅτι τὸ νέο θέατρο θα βασίζεται σε ἀρχιτεκτονικά σχέδια τοῦ κατεστημένου πλέον Ἐρνέστου Τσίλ-

22 *Ἐφημερίς*, 5/12/1873, 2 και Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1886, 4.

23 «Τὸ Νέον Θεάτρον», *Ἐφημερίς*, 16/1/1889, 2.

24 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1886, 4. Το ἴδιο δημοσίευμα ἀναφέρει ὅτι προ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀλκ. Καμπά, για «τρίτην φορὰν ἀνεκινήθη παροδικῶς ὁμως τὸ ζήτημα προκειμένου περὶ τῆς συνομολογήσεως ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀθηναίων δανείου ἐξ 6 ἑκατομμυρίων δραχμῶν εἰς χρυσόν. Ἐλέχθη τότε ὅτι ἀναποφεύκτως μέρος τοῦ ποσοῦ τούτου ἤθελε διατεθῆ πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ θεάτρου».

25 Πρόκειται για τὸ συμβόλαιον υπ. ἀρ. 31.919 τοῦ συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν Α. Γαϊτάνου με ἡμερομηνία 21/2/1887 – βλ. «Ἐπιστολὴ Ἀ. Συγγροῦ περὶ τοῦ Νέου Θεάτρου», *Ἐφημερίς*, 13/11/1888, 4 και «Τὸ Νέον Θεάτρον», *Νέα Ἐφημερίς*, 1/3/1887, 2.

26 «Τὸ Χειμερινὸν Θεάτρον», *Τὸ Ἄστυ*, 23/10/1887, 1.

27 «Τὸ Νέον Θεάτρον», *Νέα Ἐφημερίς*, 1/3/1887, 2.

λερ. Ο Τύπος εκδηλώνει συγκρατημένο ενθουσιασμό και διακηρύσσει πίστη στην ιδιωτική πρωτοβουλία, σε αντίθεση προς την αναξιόπιστη «ἀκηδῆ δημοτικὴν ἀρχήν».²⁸ Με ικανοποίηση οι κάτοικοι των Αθηνών παρακολουθούν το Δημοτικό Θέατρο να κτίζεται, «διὰ γοργῆς, καθημερινῆς ἐργασίας».²⁹ Ουδείς όμως πονηρεύεται, διαπιστώνοντας τον πυρετώδη ρυθμό των εργασιών ανέγερσης. Οι συνέπειες της εσπευσμένης οικοδόμησης του θεάτρου δεν αργούν να φανούν: τα ικρίωματα της οικοδομῆς καταρρέουν δύο φορές μέσα στον ίδιο μήνα και τουλάχιστον πέντε νέοι άνθρωποι θάβονται ζωντανοί στα ερείπια.³⁰ Πριν ακόμη ολοκληρωθεί, το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών θυμίζει «τὰ κατηραμένα ἐκεῖνα κτίρια τὰ ὅποια πρέπει νὰ στοιχειωθοῦν μὲ θυσίαν ἀνθρωπίνου αἵματος διὰ νὰ ἀποπερατωθῶσι καὶ στερεωθῶσι».³¹ Η λαϊκὴ φαντασία οργιάζει, αποδίδοντας τους θανάτους σε «παρέμβασιν ὑπερφυσικῆς τινος αἰτίας»,³² ενώ το θέατρο στιγματίζεται στη συνείδηση του απλού κόσμου ως κακορίζικο και «ἀτυχὲς ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει του».³³ Οι ψυχραιμότεροι της εποχῆς αντιλαμβάνονται σφαλῶς ὅτι τα φοβερά αὐτά εργατικά ατυχήματα δεν αποτελοῦν ἀπαραίτητες σπονδές προς τον Πλούτωνα οὔτε οφείλονται σε καμία κατάρα ἀπὸ το παρελθόν, ἀλλὰ στην ἀμφίβολη στερεότητα του κτηρίου και στους πλημμελεῖς ὅρους ασφαλείας κατὰ την οικοδόμηση.³⁴ (Εικ. 2)

Οὔτε ο βαρὺς φόρος αἵματος οὔτε οἱ πρώτες γραπτές καταγγελίες ἀπὸ τις σελίδες τῆς *Ἐφημερίδος* περὶ ἀσυνειδησίας των ἀρμοδίων πτοοῦν τον Συγγρό, ο οποίος θέλει να ἔχει το θέατρο ἑτοιμὸ πολὺ νωρίτερα ἀπὸ την προκαθορισμένη ἡμερομηνία παράδοσής του. Σκοπὸς του εἶναι να προλάβει να το λειτουργήσῃ κατὰ τους εορτασμούς τῆς «εἰκοσιπενταετηρίδος», δηλαδή το φθινόπωρο του 1888.³⁵ Ἐγκαινίαση του Δημοτικὸ Ἱεάτρου Αθηνῶν μέσα στη γιορ-

28 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1886, 4.

29 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888α, 6-7.

30 *Ἐφημερίς*, 29/10/1887, 1, 2, 3 και 30/10/1887, 1-2.

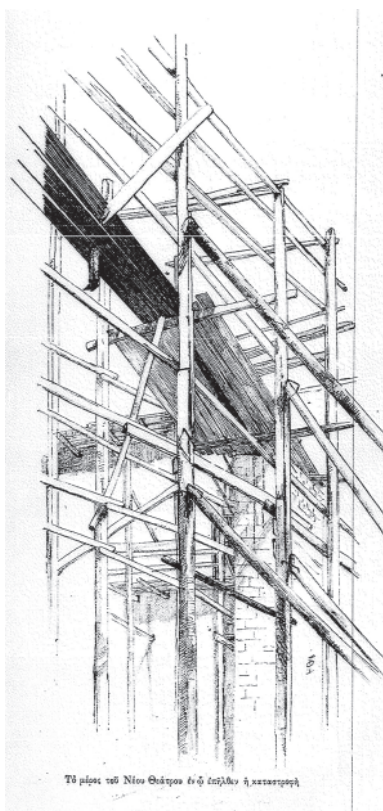
31 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1886, 4.

32 *Ἐφημερίς*, 30/10/1887, 1-2.

33 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1886, 4.

34 *Ἐφημερίς*, 29/10/1887, 1-2 και Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888γ, 6.

35 «Ἐπιστολὴ Ἀ. Συγγροῦ περὶ τοῦ Νέου Θεάτρου», *Ἐφημερίς*, 13/11/1888, 4.

Εικ. 2 : Τὸ Ἄστυ, 1/11/1887, 4
- Ἔργο του Θ. Ἀννίνου

τινή ατμόσφαιρα της εποτείου της εικοσιπενταετούς βασιλείας του Γεωργίου του Α΄ στην Ελλάδα ισοδυναμεί με βέβαιη επιτυχία: εισιτήρια, εισπράξεις, πληρότητα και υψηλές παρουσίες στην πλατεία.

Εγκαίνια και υποδοχή

Το Νέον Θέατρον περατώνεται στις αρχές του Οκτωβρίου 1888.³⁶ Ἢδη προ μηνών ο Συγγρός έχει συμβληθεί με τους Γάλλους θεατρώνες Lassalle και Charlet, οι οποίοι, εις πείσμα της κοινής γνώμης, έχουν αναλάβει την καλλιτεχνική διεύθυνση του θεάτρου και τον καταρτισμό του γαλλικού θιάσου που θα το στελεχώσει.³⁷ Παρά τη γενική απαίτηση να παρουσιαστεί κάποιο ελληνικό έργο κατά την εναρκτήρια παράσταση, το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών εγκαινιάζεται στις 15 Οκτωβρίου 1888 με τη γαλλική *opéra-comique* *Mignon* του Ambroise Thomas.³⁸ (Εικ. 3)

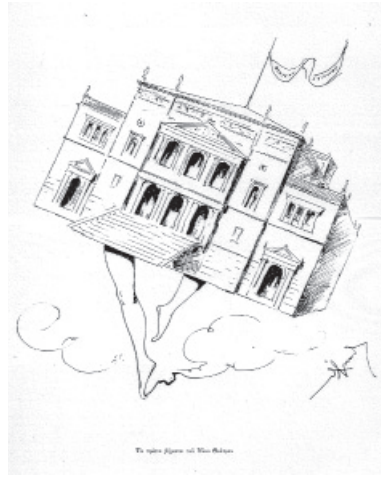
36 «Τὸ Νέον Θέατρον», *Ἀκρόπολις*, 5/10/1888, 2 και *Νέα Ἐφημερίς*, 6/10/1888, 4.

37 Ξεπαπαδάκου 2009, 245-292.

38 X. 1888, 1· *Ἐφημερίς*, 13/10/1888, 2, 15/10/1888, 2· «Νέον Μέγα Θέατρον Ἀθηνῶν (Συγγρεῖον), Ἐγκαίνιας τοῦ γαλλικοῦ θιάσου τῶν κκ. Λασσάλ και Σαρλέ», *Νέα Ἐφημερίς*, 14/10/1888, 4· «Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Νέου Θεάτρου (Συγγρεῖου), *Νέα Ἐφημερίς*, 15/10/1888, 4, 16/10/1888, 5· «Ἡ *Mignon* ἐν τῷ νέῳ θεάτρῳ (Συγγρεῖω)», *Νέα Ἐφημερίς*, 17/10/1888, 4. Μοναδικές ελληνικές παρουσίες στη σκηνή είναι η χορωδία μαθητῶν και μαθητριῶν του Ωδείου Ἀθηνῶν, η οποία ψάλλει τον Ἐθνικό Ὑμνο, και η στρατιωτική μπάντα που εκτελεῖ μαζί με την ορχήστρα μία «εθνική» σύνθεση του εν Ἀθήναις παρεπιδημούντος Γερμα-

Τα εγκαίνια του «νεοτεύκτου λαμπροῦ μεγάρου τῆς μούσης Μελομένης» αποτελούν για την Αθήνα του 1888 το κοσμικό γεγονός των ημερών. Πραγματοποιούνται με κάθε επισημότητα, παρουσία της βασιλικῆς οικογένειας και ἄλλων Ευρωπαίων γαλαζοαίματων.³⁹ Όταν μάλιστα ο Συγγρός με ἓναν εὐσχημο ελιγμό ανακοινώνει ὅτι το ἔν δέκατον των εισπράξεων ἀπὸ τα εισιτήρια του θεάτρου θα διατίθεται ὑπὲρ του ευαγού ἰδρύματος του «Ευαγγελισμού», ἡ φίλα προσκείμενη πλευρά δεν μπορεί να συγκρατήσει τα ἐγκώμια πρὸς τον μέγα ευεργέτη.⁴⁰

Απὸ την πρώτη ἡμέρα της λειτουργίας του το Δημοτικό Θέατρο καθίσταται «τὸ ἄσυλον, τὸ διαίτημα, ὁ οἶκος τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου, καὶ τοῦ δρῶντος καὶ τοῦ ἀπολαμβάνοντος».⁴¹ Στην πρώτη φάση της λειτουργίας του ἀπειρος κόσμος συρρέει στο νέο θέατρο, «μὲ ἔνδυμα ἐπίσημον» και με το ἀνάλογο ὕφος, υποθέτουμε, για να συναναστραφεί τους ὁμοίους του, να θεαθεῖ και να θαυμαστεί, να ἐπιδείξει την πολυμάθεια, την καλλιέργεια και τους ευρωπαϊκούς του τρόπους.⁴² Η πλειονότητα του ρεπερτορίου παρουσιάζεται στη γαλλικὴ γλῶσσα, δίνοντας ἔτσι την ευκαιρία στους ἐπίδοξους Αθηναίους αστούς να κομπάσουν για την ἀριστη γνῶση της γαλλικῆς και την ευρωπαϊκὴ τους κουλτούρα.⁴³

Εικ. 3 : Τὸ Ἄστυ, 19/6/1888, 5
- Ἔργο του Θ. Ἀννίνου

νού μουσουργοῦ Andrea Seiller, διατρανώνοντας ὅτι «ἔχει και ἔθνικὸν τῆς μουσικῆς καλλιεργείας ἐν θεάτρῳ μελοδράματος νὰ παράσχη ἡ πόλις» – βλ. *Νέα Ἐφημερίς*, 6/10/1888, 4.

39 *Ἀκρόπολις*, 16/10/1888, 3.

40 «Τὰ βασιλικά ἐν τῷ θεάτρῳ», *Νέα Ἐφημερίς*, 26/10/1888, 3-4.

41 X. 1888, 1.

42 «*Η Mignon ἐν τῷ νέῳ θεάτρῳ (Συγγρέιῳ)*», *Νέα Ἐφημερίς*, 17/10/1888, 4.

43 Χατζηπανταζής 2002, 67.

Ψευδοαριστοκρατισμός βασιλεύει στις πρώτες σειρές της πλατείας και στα θεωρεία της πρώτης τάξεως του «Nouveau Grand Théâtre d'Athènes»!⁴⁴ Ακόμη και η γαλλική του αυτή προσωνομία αποτελεί δείγμα της «γραικυλικής κουφότητας και μωρᾶς ματαιοδοξίας» πολλών εκ των θαμώνων του.⁴⁵ Φαίνεται ότι για τη νεοαστική κοινωνία των Αθηνών το νέο θέατρο δεν είναι παρά μία ακόμη παροδική μόδα. Το οψίπλοτο κοινό δεν αργεί να χάσει εν πολλοίς το ενδιαφέρον του από το δεύτερο έτος της λειτουργίας του θεάτρου και έπειτα.⁴⁶

Το οίκημα

Το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών ανήκει στο ισχυρό ρεύμα του εκλεκτικισμού που πνέει στην Ευρώπη εκείνη την εποχή, θύμιζε ωστόσο φτωχό συγγενή των ευρωπαϊκών του προτύπων, ξενίζοντας όποιον το αντίκριζε για την «μοναδική εις τὸν κόσμον γυμνότητά του».⁴⁷ Όμως και ο εσωτερικός διάκοσμος, όταν το Δημοτικό Θέατρο ανοίγει τις πύλες του, κρίνεται πενιχρός, χονδροειδής και κακόγουστος.⁴⁸ Πολλοί κατηγορούν τον Συγγρό για επιλογές αιματηρῆς οικονομίας και σπαρτιατικῆς λιτότητας.⁴⁹

Αυτές οι ατέλειες φαίνεται τελικά ότι είναι ἴσσοнос σημασίας συγκριτικά με τις «τερατώδεις ἐλλείψεις» – για να επαναλάβουμε τον χαρακτηρισμό ενός μηχανικού της εποχής.⁵⁰ Επιγραμματικά, λοιπόν, ας αναφέρουμε τα κύρια κατασκευαστικά και λειτουργικά προβλήματα του θεάτρου. Πρώτον, ο ερεβώδης, κατά την κρίση των θεατών, φωτισμός της πλατείας, ο οποίος μάλιστα επιτυγχάνεται διά του πεπαλαιωμένου και επικινδύνου συστήματος του φωταερίου.⁵¹

44 *Ἐφημερίς*, 5/1/1889, 3.

45 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1889α, 6-7.

46 «Ἡ ἰνφλουέντζα τῶν θεάτρων», *Ἐφημερίς*, 28/1/1890, 2· *Ἀκρόπολις*, 25/11/1889, 2 και *Τὸ Ἄστυ*, 26/11/1889, 6.

47 Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 281.

48 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888α, 6-7.

49 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888γ, 6 και *Νέμεσις* 1888, 2.

50 Θεοφιλᾶς 1888, 1.

51 «Ὁ φωτισμὸς τοῦ Νέου Θεάτρου», *Ἐφημερίς*, 21/8/1888, 4 και Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888γ, 6.

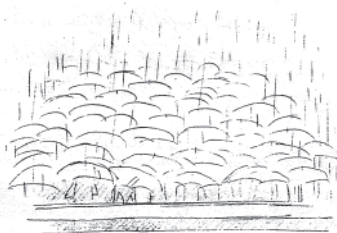
Δεύτερο βασικότατο ελάττωμα είναι η απουσία θερμαντικών μέσων. «Η πνευμονία [...] περιπολεί εις τούς διαδρόμους και ή φαρμακερά πνοή της εισέρχεται διά τών εκατέρωθεν πολυαριθμών θυρών, στερουμένων παραπετασμάτων». ⁵² Άνεμοι, ρεύματα, ψύχος, βροχή, αλλά ακόμη και πετούμενα του ουρανού παρεισφρέουν μέσω θυρών, κενών, ρωγμών, οπών και χασμάτων που «άτέχνως και άκαταλλήλως» κατασκευάστηκαν στο θέατρο. ⁵³ (Εικ. 4)

Ούτε λόγος να γίνεται για την έλλειψη συστήματος εξαερισμού του θεάτρου διά τεχνικών μέσων, τα «τρομερά ρεύματα» και «τὸ ἄνωθεν τοῦ πολυελαίου ἄνοιγμα» το υποκαθιστούν επαξίως. ⁵⁴ Από αυτό μάλιστα το διάκενο στο μέσον της στέγης εισέρχεται ανεμπόδιστα η βροχή, «ὑποβάλλουσα τὰς κεφαλὰς εἰς ἀκούσιον ψυχρολουσίαν». ⁵⁵ Συν τοις άλλοις, η επιστέγαση του κτηρίου «διά φύλλων ἐκ σιδήρου» έχει ως αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό του θορύβου της βροχής «καταπιπτούσης ἐπὶ τῆς ἐκ τσίγκου στέγης και καταπνιγούσης πάντα ἄλλον ἦχον, ὀρχήστραν και ἄσμα». ⁵⁶ (Εικ. 5)

— Εἶνε οὐράκιαι ἢ μπακίτσιαι ;
— Χίτες τὸ βράδυ τῆς ἐσκότωσα εἰς τὸ θέατρο.

Εικ. 4 : Ανδρέας Συγγρός και Θεατής.
Τὸ Ἄστυ, 10/12/1889, 4 - Ἔργο
του Θ. Ἀννίου

Ἐν ὄρει βροχῆ ἐν τῷ Νέῳ Θεάτρῳ

Εικ. 5 : Τὸ Ἄστυ, 13/11/1888, 5
- Ἔργο του Θ. Ἀννίου

52 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888γ, 6.

53 «Περὶ θερμάνσεως τοῦ θεάτρου», *Ἀκρόπολις*, 10/11/1888, 1.

54 Νέμεσις 1888, 2 και «Περὶ θερμάνσεως...», ὀ.π., 1.

55 *Ἐφημερίς*, 31/10/1888, 2.

56 Θεοφιλάς 1888, 1. Σύμφωνα με την Ε. Φεσσά-Εμμανουήλ (1994, 281), οι στέγες της αίθουσας ήταν κατασκευασμένες από σιδερένια ζευκτά με μεταλλική επικάλυψη. Η συγγραφέας εξηγεί ότι ο Ziller χρησιμοποίησε μία δαπανηρή και νέα για την Ελλάδα δομική μέθοδο, χωρίς όμως να αναφέρεται στο πρόβλημα της ηχομόνωσης.

Τὰ ἀγάλματα εἰς τὸ Θέατρον τοῦ κ. Σουργοῦ.

Εἰκ. 6 : Τὸ Ἄστυ, 13/3/1890, 5 - Ἔργο του Θ. Ἀννίνου

Και αν ἰσως θυμίζει στρατιωτικοῦ τύπου δοκιμασία ἡ παρακολούθηση μιᾶς παράστασης στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνῶν, ἐξίσου περιπετειώδης φαντάζει ἡ περιδιάβαση στους περιβάλλοντες χώρους του θεάτρου καὶ τῆς πλατείας Λουδοβίκου. Σκότος καὶ ἀκαθαρότητα επικρατεῖ στα προπύλαια, «παχὺς βόρβορος καὶ βαθὺς ρυᾶξ σχηματίζονται κάτωθεν τῆς κλίμακος».⁵⁷ Χαρακτηριστικό εἶναι το σατιρικό σκίτσο τῆς ἐποχῆς που παρουσιάζει τὶς πλευρὲς του θεάτρου να χρησιμεύουν ὡς δημόσια οὐρητήρια.⁵⁸ (Εἰκ. 6)

Πέραν τῆς γελοιογραφικῆς ὄψεως του ζητήματος, φαίνεται ὅτι το Δημοτικό Θέατρο Αθηνῶν δεν πληροῦσε τους στοιχειώδεις ὅρους ασφαλείας ὡς προς τὴ διαχείριση του πλήθους σε περίπτωση συνωστισμού, ἀλλὰ καὶ ὡς προς τὴν πυρασφάλεια. Στις ἀμέτρητες καταγγελίες που δημοσιεύονται στον Τύπο ἀπὸ ἐπαῖοντες καὶ μὴ τονίζονται οἱ πολυάριθμες κατασκευαστικὲς ἀμέλειες, που θα μπορούσαν να ἀποβούν μοιραίες, καὶ προτείνονται μέτρα ἀντιμετώπισης, διορθωτικὲς λύσεις καὶ παρεμβάσεις.⁵⁹ Δικαίως κατατρο-

⁵⁷ Ἐφημερίς, 31/10/1888, 2 καὶ 12/12/1888, 6.

⁵⁸ Τὸ Ἄστυ, 13/3/1890, 5.

⁵⁹ «Ὁ φωτισμὸς τοῦ Νέου Θεάτρου», Ἐφημερίς, 21/8/1888, 4· «Τὸ Νέον Θέατρον»,

μοκρατεί το κοινό ο κίνδυνος πυρκαϊάς, μάλιστα επιτροπή ειδικών καταθέτει έκθεση στο Υπουργείο Εσωτερικών, με την οποία εισηγείται τη ματαίωση της πρεμιέρας, καθώς το Δημοτικό Θέατρο κρίνεται εντελώς ακατάλληλο για λειτουργία. Μία ημέρα πριν τα εγκαίνια, όμως, ο Συγγρός μαζί με τον διευθυντή του θεάτρου Lassalle και τον έτερο εργολάβο Κυριακό, προσφεύγουν στον πρωθυπουργό Χαρίλαο Τρικούπη και «με άμάν, τεμενάδες και ιδροτρεξίματα» αποσπών την άδειά του για την έναρξη των παραστάσεων στο ημιτελές Δημοτικό Θέατρο Αθηνών.⁶⁰

Ο Συγγρός, μάλιστα, αναγκάζεται κάποια στιγμή να απαντήσει στις σφοδρότατες κατηγορίες εναντίον του, τις οποίες εξαπολύει ο αντιπολιτευτικός κυρίως Τύπος, διά μακροσκελούς επιστολής. Αφού αποποιείται πασών των ευθυνών, αποφαινόμενος ότι ο ίδιος δεν έχει καμία νομική υποχρέωση προς το Δημόσιο, δηλώνει πεπεισμένος περί της «σχετικής τελειότητας»[!] του θεάτρου, αποφεύγοντας να προβεί στην καταβολή επιπλέον δαπανών. Αναφορικά δε με την απουσία θέρμανσης ευσχήμως αποκρίνεται ότι πρόκειται για ζήτημα εντελώς υποκειμενικό, καθώς πάντοτε θα υπάρχουν «τινές μη άρκούμενοι εις τήν έπιτευχθησομένην θερμοκρασίαν, άλλοι δέ παραπονούμενοι επί υπερβολική θερμότητι και άλλοι πάλιν γογγύζοντες επί [...] άλλοις δυσδιακρίτοις λόγοις οὐς άδυνατεί τις να παρακολουθήση».⁶¹

Ένα από τα σπουδαιότερα και δυστυχώς ανεπανόρθωτα ελαττώματα του Δημοτικού Θεάτρου Αθηνών σχετίζεται με τη σκηνική του λειτουργία. Μετά από παρέμβαση του Συγγρού, ο Τσίλλερ αναγκάζεται να εγκαταστήσει προσοδοφόρα καταστήματα και γραφεία μέσα στους χώρους του θεάτρου. Προκειμένου να το επιτύχει αυτό, υποχρεώνεται να μειώσει το βάθος της σκηνης από τα 20 μέτρα

Έφημερίς, 21/10/1888, 3· *Ό υιός τής νυκτός 1888γ*, 6· «Τò Νέον Θέατρον», *Άκρόπολις*, 28/10/1888, 2· *Νέμεσις 1888*, 2· *Έφημερίς*, 30/10/1887, 1-2· *Θεοφιλάς 1888*, 1· *Άγγελόπουλος-Άθάνατος 1888*, 6-7· «Ύδωρ διά τò Νέον Θέατρον», *Έφημερίς*, 28/11/1888, 2 και «Τò Νέον Θέατρον», *Έφημερίς*, 16/1/1889, 2.

60 «Τò έπεισόδιον τού Νέου Θεάτρου», *Άκρόπολις*, 16/10/1888, 3 και «Τò Νέον Θέατρον», *Έφημερίς*, 16/10/1888, 3.

61 «Επιστολή Α. Συγγρού περί τού Νέου Θεάτρου», *Έφημερίς*, 13/11/1888, 4.

Χαρίσματα του συρμού διὰ κοπιλλόν

Εικ. 7: *Τὸ Ἄστυ*, 13/11/1888, 5
- Ἔργο του Θ. Αννινου

παραμένει ακόμη και για τον ίδιο του τον αρχιτέκτονα ημιτελές, με ουσιώδεις ελλείψεις τόσο κατασκευαστικές και τεχνικές, όσο και λειτουργικές.⁶⁵ (Εικ. 7)

Καλλιτεχνικό δυναμικό και ρεπερτόριο

Από την περίοδο οικοδόμησής του συχνά εκφράζεται μέσω του Τύπου η ευχή το νέο θέατρο να «έμπνεύση καὶ τοὺς ἡμετέρους καλλιτέχνας [...] πρὸς δημιουργίαν καὶ ἀναπαράστασιν ἔργων ἑλληνικῶν ἀξίων νὰ διαδεχθῶσι ἐν προσεχεῖ μέλλοντι τὴν ξένην τέχνην», καθώς και η προτροπή: «Ἴδου ἔχομεν νῦν θέατρον· ἄς φιλοτιμηθῶσιν οἱ καλλιτέχνηι μας ὅπως ἐπαξίως χρησιμοποιοῦσμεν αὐτό».⁶⁶ Ἕλληνες καλλιτέχνες και ελληνικό ρεπερτόριο, λυρικό και δραματικό, προσδοκούν να θαυμάσουν ἐπὶ τῆς σκηνῆς του Δημοτικού Θεάτρου Αθηνῶν πολλοί εκ των φιλογενῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας.

Ελλείπει δε εθνικού θεάτρου στην Ελλάδα, το αίτημα αὐτὸ εντέίνεται ὅλο και περισσότερο.⁶⁷ Παρά τις προσδοκίες, το Δημο-

62 Νέμεσις 1888, 2.

63 Στο ίδιο: «τὸ ὑπόγειον τῆς σκηνῆς φθάνει μέχρι τοῦ ἐπιπέδου τῆς οδοῦ Ἀθηνᾶς, ὥστε οὔτε ἐλπίς ὑπάρχει νὰ δύναται ποτὲ ἡ σκηνὴ νὰ ἔχη μηχανήματα καὶ τὰ λοιπὰ προσόντα τοῦ μικροτέρου εὐρωπαϊκοῦ θεάτρου».

64 *Ἐφημερίς*, 1/11/1888, 2 και «Τὸ Νέον Θεάτρον», *Νέα Ἐφημερίς*, 2/11/1888, 2.

65 Καρδαμίτση-Αδάμη και Παπανικολάου-Κρίστενσεν 1977, 89-95.

66 X. 1888, 1.

67 Παρατηρεῖται ἡ τάση νὰ υποκαταστήσει το Δημοτικὸ το Εθνικὸ Θεάτρο τῆς

στα απαγορευτικά 12,50, προσδίδοντάς τῆς «ἐντύπωσιν δωματίου»!⁶² Σαν νὰ μὴν ἔφτανε αὐτό, το δάπεδο τῆς σκηνῆς ἐδραζόταν σε ξύλινα ερείσματα, τα οποία ἀπέκλειαν τὴν ἐγκατάσταση σκηνικῶν μηχανισμῶν.⁶³

Τελικά, κατὰ το ἐπόμενο θέρος συντελεῖται μία σειρά ἐπιδιορθωτικῶν παρεμβάσεων.⁶⁴ Πάντως ἀκόμη και μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες ἐπισκευαστικὲς ἐργασίες κατὰ τα ἐπόμενα χρόνια, το θέατρο

τικό Θέατρο δεν εγκαινιάζεται με «τὴν διδασκαλίαν ἑλληνικοῦ τινος ἔργου ἢ ἀνάκρουσιν μουσικῆς συνθέσεως ἕλληνας μουσικοδιδασκάλου», ἀλλὰ με γαλλικὴ ὀπερά-κομικ.⁶⁸ Τελικὰ τὸ ρεπερτόριο τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου Αθηνῶν θὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν γαλλικόν, ὅπως ἀντίστοιχα γαλλικοὶ εἶναι καὶ οἱ πρῶτοι θίασοι ποὺ τὸ πλαισιώνουν. Τὴ μερίδα τοῦ λέοντος λοιπὸν «ἐντὸς τοῦ οἴκου τῆς ἑλληνίδος μουσῆς» θὰ καταλάβουν «ἄσματα ξενόφερτα, τερπνὰ θελξικάρδια», δηλαδὴ οἱ γαλλικὲς ὀπερες καὶ ὀπερέτες, καθὼς καὶ κάποιες ἐμπορικὲς ἐπιτυχίαι τῆς γαλλικῆς σκηνῆς πρόζας.⁶⁹ Τα ὀλίγιστα μὴ γαλλικὰ ἔργα ποὺ θὰ παρουσιαστοῦν θὰ εἶναι κι ἐκεῖνα «εὐγαλλισμένα», δηλαδὴ μεταφρασμένα στὴ γαλλικὴ καὶ ἐρμηνευμένα κατὰ τὸ γαλλικὸ ὄψος.⁷⁰

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ κύρια ἀποστολὴ τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου εἶναι νὰ ψυχαγωγεῖ καὶ ὄχι νὰ διδάσκει – ὡς «οφείλει» νὰ πράττει μίᾳ ἐθνικῆς σκηνῆς. Πὰ τον λόγο αὐτὸ προσανατολίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὸ μουσικὸ θέατρο, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τῶν δημοτικῶν θεάτρων ποὺ λειτουργοῦν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα στὰ ἐλληνόφωνα ἀστικά κέντρα. Ο ἴδιος, ἄλλωστε, ὁ χορηγὸς τοῦ ἀποσαφηνίζει τὶς προθέσεις του: «Ἀπὸ ψυχῆς εὐχομαι, ὅπως ἄλλοι πράξωσι τὰ βελτίω σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς». ⁷¹ Κάποιοι δὲν διστάζουν νὰ ἀντιτάξουν στὶς ἀπόψεις αὐτῆς ὅτι τὸ Δημοτικὸ Θέατρο «δὲν ἀνηγέρθη διὰ νὰ διασκεδάσῃ μόνος ὁ κ. Συγγρὸς καὶ οἱ φίλοι του», δηλαδὴ δὲν προορίζεται γιὰ νὰ ικανοποιεῖ μόνον τὰ γούστα τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης.⁷²

Ελλάδας ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη, σύγχυση ἡ ὁποία ἴσως οφείλεται στὸ γεγονός ὅτι τὸ Δημοτικὸ ὑψώθηκε πᾶνω στὰ θεμέλια τοῦ πάλαι ποτὲ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς σπεύδει νὰ διευκρινίσει ὅτι τὸ κάθε θέατρο ἐπιτελεῖ ἐντελῶς διαφορετικοὺς σκοποὺς, τονίζοντας τὴν ἀναγκαιότητα ἐπιδόσης καὶ λειτουργίας ἐθνικοῦ θεάτρου – βλ. Ραγκαβῆς 1887, 2-3.

68 Ν. Μ. 1888, 1.

69 Χ. 1888, 1 καὶ Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1888β, 3.

70 Βλ. ἐνδεικτικὰ τοὺς πίνακες με τὸ γαλλικὸ καὶ «εὐγαλλισμένο» ρεπερτόριο τοῦ πρῶτου θιάσου τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου ποὺ καταρτίζονται οἱ Lassalle καὶ Charlet τὸ 1888 (Ξεπαπαδάκου 2009, 264-265) καθὼς καὶ «Τὶ ἔκαμεν τὸ θέατρον», *Νέα Ἐφημερίς*, 22/2/1889, 4.

71 «Ἐπιστολὴ Ἀ. Συγγροῦ περὶ τοῦ Νέου Θεάτρου», *Ἐφημερίς*, 13/11/1888, 4.

72 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1888β, 3.

Θα έλεγε κανείς ότι το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών ως θεσμός εμφυτεύθηκε απότομα στην αθηναϊκή κοινωνία χωρίς να υπολογίζονται οι εγχώριες καλλιτεχνικές δυνάμεις και να αξιοποιούνται οι μουσικοθεατρικές παραδόσεις των ελληνικών αστικών κέντρων, και δη των Επτανήσων.⁷³ Η διεύθυνση του θεάτρου απευθύνθηκε σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα σε ξένους καλλιτεχνικούς συνεργάτες, αγνοώντας αξιόλογους Έλληνες δημιουργούς και ερμηνευτές. Ελληνικά επαγγελματικά θεατρικά και μελοδραματικά σχήματα μετρούν μεμονωμένες και ευκαιριακές εμφανίσεις στη σκηνή του Δημοτικού Θεάτρου κατά την πρώτη διετία της λειτουργίας του.⁷⁴

Η ποιότητα των καλλιτεχνικών συντελεστών των πρώτων ετών, δηλαδή των πρωταγωνιστών, των αρχιμουσικών, του χορού, της ορχήστρας και των νεαρών χορευτριών έχει σχολιαστεί ποικιλοτρόπως από τον Τύπο της εποχής.⁷⁵ Δεν είναι εύκολο για μας σήμερα να αξιολογήσουμε το επίπεδο της καλλιτεχνικής ερμηνείας, καθώς οι λιγοστές «πρωτογενείς» μαρτυρίες, τουτέστιν οι κριτικές του

73 Χαρακτηριστική είναι η πικρή περιπέτεια του Ζακύνθιου συνθέτη Παύλου Καρρέρ και της όπερας *Μαραθών-Σαλαμίς* – βλ. Ξεπαπαδάκου 2003, 111-121. Αντίστοιχα ταλαιπωρήθηκε ο διεθνούς φήμης Κερκυραίος μουσουργός Σπυρίδων Σαμάρας, του οποίου η *Flora Mirabilis* παρουσιάστηκε τελικά στο Δημοτικό Θέατρο το φθινόπωρο του 1889, αφού, όμως, ο συνθέτης αναγκάστηκε να παραιτηθεί από κάθε οικονομική αξίωση με το –αδιανόητο για μας σήμερα– σκεπτικό ότι «δέν άρμόζει, άφου ούτως έπισήμως έκλήθη, νά προβάλη χρηματικές άπαιτήσεις» – βλ. «Ο Σαμάρας κατά τας έορτάς», *Έφημερίς*, 18/9/1889, 2.

74 Πρόκειται για τις μεμονωμένες εμφανίσεις του Ελληνικού Μελοδραματικού Θιάσου τον Δεκέμβριο 1888 (βλ. Ξεπαπαδάκου 2011, 277-313), καθώς και τις παραστάσεις ελληνικού κωμειδυλλίου και κλασικής πρόζας κατά το επόμενο έτος – βλ. Χατζηπανταζής 1981, 219 και «Χειμερινόν Έλληνικόν Θέατρον», *Άκρόπολις*, 24/11/1889, 3. Ο μερικός αποκλεισμός του ελληνικού καλλιτεχνικού δυναμικού δεν αφήνει αδιάφορη μία σεβαστή μερίδα του κοινού, η οποία συρρέει στο Χειμερινό Θέατρο Αθηνών, το κοινώς επιλεγόμενο «Μπούκουρα». Με αφορμή τις εμφανίσεις του θιάσου Ταβουλάρη, ο Τύπος επισημαίνει ότι το παλαιό και καταφρονεμένο Χειμερινό Θέατρο Αθηνών αρχίζει «ν' άναλαμβάνη όλην τήν νεανικήν του ζωήν. Φαντασθήτε! Έπρεπε νά γίνη νέον θέατρον διά νά άποκτήση ζωήν αυτό» – βλ. Ό υίος τής νυκτός 1888δ, 6.

75 Οι θιάσοι της θεατρικής περιόδου 1888-1889 στα δημοσιεύματα: «Νέον Μέγα Θέατρον Άθηνών (Συγγρεΐον), «Έγκαινιάσις του γαλλικού θιάσου τών κκ. Λασσάλ και Σαρλέ», *Νέα Έφημερίς*, 14/10/1888, 4 και *Έφημερίς*, 1/3/1889, 2. Ο θιάσος της περιόδου 1889-1990 στην *Έφημερίδα*, 24/9/1889, 3.

καιρού, όταν είναι ευνοϊκές, προέρχονται συνήθως από τα προσκείμενα στον Συγγρό έντυπα, ενώ όταν είναι αρνητικές, δημοσιεύονται στα αντίπαλα.⁷⁶ Το ίδιο ακριβώς ισχύει και για τις κρίσεις περί των υπολοίπων σκηνικών στοιχείων των παραστάσεων (σκηνογραφία, ενδύματα, αλλά και «mise en scène»). Ως εκ τούτου, οι καλλιτεχνικοί διευθυντές και εργολάβοι άλλοτε εισπράττουν συγχαρητήρια και άλλοτε τις οργισμένες επικρίσεις των δημοσιογράφων.

Η διεύθυνση του θεάτρου

Σκιώδεις προσωπικότητες κρατούν τα ηνία του Δημοτικού Θεάτρου Αθηνών κατά τα δύο πρώτα έτη της λειτουργίας του. Πρώτοι επικεφαλής είναι οι Γάλλοι μπρεσάριοι Lassalle και Charlet, οι οποίοι καταρτίζουν τον θίασο των εγκαινίων και διευθύνουν το θέατρο έως τις αρχές του 1889.⁷⁷ Μαζί τους συμπράττει ως βοηθός «εργολάβος» ένα πρόσωπο που θα παίξει στη συνέχεια κεντρικό ρόλο στη διοίκηση του θεάτρου, ο Π. Κυριακός.⁷⁸ Ο Κυριακός θα εξαγοράσει στη συνέχεια το μερίδιο των Γάλλων και θα αναλάβει αποκλειστικά τη διεύθυνση.

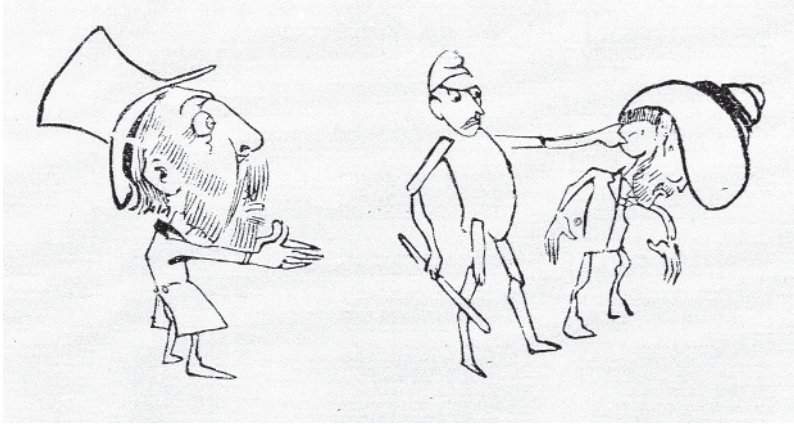
Η θητεία των Γάλλων θιασαρχών σημαδεύεται από σωρεία καταχρήσεων, καταγγελιών και σκανδάλων. Ιδιαίτερα σκοτεινή παρουσιάζεται από τον Τύπο η σχέση του Lassalle με τον ισχυρό του προστάτη, τον Συγγρό, και κατ' επέκτασιν με τον μεγαλόσχημο σύμμαχο του ευεργέτη, τον ίδιο τον βασιλέα Γεώργιο.⁷⁹ Ούτε η διάδοχος κατάσταση ικανοποιεί το κοινό, το οποίο πολύ σύντομα

76 Ως συνήθως, η *Νέα Έφημερίς* έχει να πει μόνο καλά για τους αρίστους κατά καιρούς θιάσους, ενώ το *Άστυ* τους επιφυλάσσει μόνο τον καταγελασμό. Κάπως σοβαρότερες μπορούν να θεωρηθούν οι απόψεις περί τα θεατρικά που δημοσιεύονται στις συνήθως μετριοπαθέστερες *Έφημερίδα* και *Άκρόπολιν*, καθώς και οι ενυπόγραφες κριτικές των Α. Ν. Πετσάλη και Σπ. Παγανέλη.

77 Ξεπαπαδάκου 2009, 263-265.

78 *Έφημερίς*, 24/8/1888, 7.

79 Ο Γεώργιος Σουρής στο σατιρικό του ποίημα «Ένα τραγούδι ψάλλω / εις τὸν Λασσάλ τὸν Γάλλο» (1888, 4), αναφέρεται ξεκάθαρα στην ανάμιξη του βασιλέως Γεωργίου: «Λασσάλ εὐτυχημένε, Λασσάλ ἀγαπητέ, [...] / καὶ τοῦ Τσιγγροῦ θὰ πάρης τὸ θέατρον ἀκόμη... / ὁ βασιληᾶς τὸ εἶπε, ὁ βασιληᾶς τὸ θέλει / κι ὁ Χιώτης γρὺ δὲν βγάξει στοῦ βασιληᾶ τὴ γνώμη».

Εικ. 8 : Συγγρός, Φασουλής και Λασάλ. *Ο Ρωμηός*, 10/12/1888, 3

αρχίζει να διαμαρτύρεται για την υπό τον Κυριακό «οικτρὰν διεύθυνσιν τοῦ θεάτρου». ⁸⁰ Και εκείνος βαρύνεται με τις γνωστές από την περίοδο Lassalle-Charlet κατηγορίες: επαγγελματική ασυνειδησία, κακοήθης πλουτισμός, υποβιβασμός της ποιότητας των παραγωγών, εκμετάλλευση καλλιτεχνών και, όπως και οι προκάτοχοί του, απολαμβάνει την πλήρη κάλυψη και στήριξη του Συγγρού. ⁸¹ (Εικ. 8)

Γιατί ο Συγγρός επέλεξε ως εντεταλμένους του στη διοίκηση του Δημοτικού Θεάτρου Αθηνών τους Lassalle και Κυριακό; Ο Τύπος προτείνει πικρόχολα να κηρυχθεί ο κ. Συγγρός «εις κατάστασιν πνευματικής πτωχεύσεως» για την απόφασή του αυτή, η οποία, όμως, φαίνεται ότι δεν ήταν και τόσο αφελής. ⁸² Και στις δύο περιπτώσεις, Lassalle και Κυριακός συμμαχούν άνευ όρων με τον μεγαλοεργέτη. Ο «πεφιλημένος» του Συγγρού Lassalle είναι ένας δοκιμασμένος άνθρωπος της θεατρικής αγοράς, ο οποίος αναλαμβάνει να φέρει εις πέρας το δύσκολο έργο των πρώιμων εγκαινίων του ανέτοιμου θεάτρου, υπηρετώντας τα συμφέροντα του υψηλού του

⁸⁰ Η. Δ. 1889, 3 και *Έφημερίς*, 24/11/1889, 3.

⁸¹ «Τὸ θεατρικὸν ἐπεισόδιον τῆς προχθές», *Έφημερίς*, 13/2/1889, 2 και *Ο υἱὸς τῆς νυκτός* 1889γ, 3.

⁸² *Ο υἱὸς τῆς νυκτός* 1888δ, 6.

κηδεμόνα.⁸³ Ο Κυριακός, αφομοιώνοντας τις μεθόδους Lassalle στην εντέλεια, λειτουργεί κατ' ουσίαν ως αχυράνθρωπος του Συγγρού, η «μόνη φανερά υπόστασις τοῦ ἀλλοκότου τρισυποστάτου ὀμίλου [...] Συγγροῦ, Εὐαγγελισμοῦ, Κυριακοῦ»,⁸⁴ ο οποίος διασφαλίζει την επικερδή λειτουργία του «θεραπευτικοῦ καὶ χρηματιστικοῦ καταστήματος, τοῦ λεγομένου Νέου Θεάτρου».⁸⁵

Γεγονός παραμένει ὅτι πίσω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου βρίσκεται ἓνα καὶ μόνο πρόσωπο: ὁ Ἀνδρέας Συγγρός. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ μεγαλοεπιχειρηματία ἀποσκοπεῖ στὴν αὐξηση τῶν κερδῶν τοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐθνικοῦ ευεργέτη στὴν αὐξηση τοῦ κοινωνικοῦ τοῦ γοήτρου. Ἀς μὴν ξεχνάμε ὅτι τὸ θέατρο αὐτὸ κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς λειτουργίας τοῦ καὶ παρὰ τὶς μάταιες προσπάθειες τοῦ δημάρχου Ἀθηναίων Τιμολέοντος Φιλήμονος, δὲν ἀποκαλεῖται «Δημοτικόν», ἀλλὰ «Νέον Θέατρον Ἀθηνῶν, “τὸ τοῦ κυρίου Συγγροῦ” ἢ τὸ “συγγρεῖον”»,⁸⁶ προκαλώντας ἴσως ἓνα μικρὸ σύγκρου στον σημερινὸ ερευνητῆ.⁸⁷ (Εἰκ. 9)

Ο ἐθνικός μεγαλοευεργέτης Ἀνδρέας Συγγρός

«Φιλογενέστατος», «φιλόπολις καὶ φιλόπατρις», «εκσυγχρονισμένος καπιταλιστής», «ομογενής κερδοσκόπος», «γενναιοπάροχος κεφαλαιοῦχος», «λωποδύτης φιλόανθρωπος», «χρυσοκάνθαρος», «στρατηλάτης», «ψωμάρπαξ καὶ ἀνθρωποφάγος», «*homo economicus*»...⁸⁸ Ποῖος εἶναι λοιπὸν ὁ Συγγρός; Για πρώτη ἴσως φορὰ στὸ νέο ἐλληνικὸ κράτος διαπλέκεται γύρω ἀπὸ ἓνα πρόσωπο ἡ οικονομικὴ μετὴν πολιτικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ.

Ὁ ομογενής Ἀνδρέας Συγγρός, ἐπιτυχημένος μεγαλοτραπεζίτης στὴν Κωνσταντινούπολη, ἔχοντας ἤδη διαμορφώσει ἓνα ευρύτατο,

83 Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Lassalle ποὺ δημοσιεύεται στὴ *Νέα Ἐφημερίδα*, 11/12/1888, 4, στὴν ὁποία ἀπαντᾷ με ἐπαγγελματικὴ ψυχραιμία στα ὅσα τοῦ καταμαρτυροῦνται – βλ. ἐπίσης: Μαῦρος Γάτος 1889, 6.

84 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1889α, 6-7.

85 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1889γ, 3.

86 *Νέα Ἐφημερίς*, 7/1/1889, 6 καὶ «Τὸ Νέον Θέατρον», *Ἐφημερίς*, 16/1/1889, 2.

87 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτὸς 1889β, 6.

88 Χαρακτηρισμοὶ σταχυολογημένοι ἀπὸ τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία ποὺ παρατίθεται στὸ τέλος.

Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Νέου Θεάτρου.

Εικ. 9 : Η τρισυπόστατη διεύθυνση του Ανδρέα Συγγρού.
Τὸ Ἄστυ, 5/11/1889, 5 - Ἔργο του Θ. Ἀννίου

ευρωπαϊκής εμβέλειας δίκτυο επιχειρηματικής κίνησης, λαμβάνει το 1872 μία παράτολμη απόφαση: να εγκατασταθεί και να μεταφέρει τις χρηματοπιστωτικές και άλλες οικονομικές του δραστηριότητες στην Αθήνα, μία πόλη που βρίσκεται ακόμη σε νηπιακό στάδιο ανάπτυξης. Ἄμα τη ελεύσει του, το όνομά του στιγματίζεται από τη μεγάλη οικονομική και κοινωνική κρίση, τη γνωστή ως «Λαυρεωτικά» –από την οποία ο ίδιος βγαίνει ποικιλοτρόπως κερδισμένος– και για ένα μεγάλο μέρος του ελληνικού λαού γίνεται συνώνυμο με την ανάληψη εκμετάλλευση των οικονομικά αδυνάτων και την αθέμιτη κερδοσκοπία.⁸⁹ (Εικ. 10)

89 Αγγέλου και Χατζηγιάννου 1998, 38-39. Ο Εμμανουήλ Ροΐδης, ένα από τα θύματα της λαυρεωτικής «φούσκας», όπως κοινώς θα λέγαμε σήμερα, σκιαγραφεί με βαθύ σκούρο μελάνι το πορτρέτο του Συγγρού: «Μεσοῦντος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἐπέδραμεν ἐκ τῶν παραλίῳ τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου εἰς τὴν Ἄττικὴν φυλὴ ἀνθρώπων, οἵτινες ἐκαυχῶντο ἐπὶ ἑλληνικῇ καταγωγῇ καὶ πατριωτισμῷ. Οἱ ἐπιδρομεῖς οὗτοι ὠδηγοῦντο ὑπὸ στρατηλάτου, ὅστις ἀνέβαινε ἵππον μικρόν, εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξέχοντας, ρῶθυνας πλατυτάτους, ὀδόντας μακροὺς, ὑποκάμισσα κεντητὰ καὶ ἀφήρει τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ στόματος τῶν πτωχῶν. [Πλὴν] θέλει [τις] παρατηρήσῃ ὅτι [...ἠδικήσαμεν] τοὺς ὁμογε-

Επιθυμώντας να αυξήσει δραστηριότητα και περιουσία, αλλά και να διαδραματίσει ρυθμιστικό ρόλο τόσο στην πολιτική, όσο και την κοινωνική σκηνή, ο Συγγρός επιδιώκει να σχετιστεί στενά με το παλάτι και την πολιτική ηγεσία και να αποκτήσει έντονη κοινωνική παρουσία στους ανώτερους αθηναϊκούς κύκλους.⁹⁰ Από νωρίς πρόκειται στη φιλοτρικουπική μερίδα και από το 1885 εκλέγεται επανειλημμένως βουλευτής, συνδέοντας άρρηκτα την πολιτική του σταδιοδρομία με τους οικονομικούς του στόχους.⁹¹

Ο «μέγας θεατρώνης» Ανδρέας Συγγρός

Εικ. 10 : Ο μέγας στρατηλάτης Ανδρέας Συγγρός προελαύνει. *Ασμοδαίος*, 2/2/1875, 5 - Έργο του Θ. Άννινου

Δυστυχώς για τη σημερινή έρευνα, το κείμενο των *Απομνημονευμάτων* του Συγγρού διακόπτεται το έτος 1873 και συνεχίζεται από το 1892 και έπειτα, παραλείποντας τα ενδιάμεσα γεγονότα, εκ των οποίων και η οικοδόμηση του Δημοτικού Θεάτρου Αθηνών. Επομένως, ο ίδιος δεν μας εξηγεί ποτέ τους συγκεκριμένους λόγους, για τους οποίους αποφάσισε να χρηματοδοτήσει το πολύπαθο αυτό έργο και να αναμιχθεί ενεργά με τη λειτουργία του. Εμμέσως, όμως, με τα γραφόμενά του, απαντά στο ερώτημα αυτό: «Άμα μυρισθῶ έπικερδή έπιχείρησιν δὲν άντέχω».⁹²

νείς τούτους, [παραστήσαντες] αὐτοὺς ὡς ψωμάρπαγας, ἔνῳ ἀπ' ἔναντίας ἦσαν σαρκοβόροι καὶ μάλιστα ἀνθρωποφάγοι, τρεφόμενοι ἐκ κρέατος αὐτοχθόνων, οὓς συνελάμβανον διὰ παγίδος τινός τῆς ἐφευρέσεώς των καλουμένης *μετοχῆς*» - βλ. Θεοτούμπης [ψευδώνυμο του Εμμ. Ροῖδη] 1875, 4-6.

90 Στο ίδιο, 92.

91 Αρβανιτάκης 2006, 1-2: Ο Συγγρός λαμβάνει το βουλευτικό χρίσμα τα έτη 1885, 1890, 1892 και 1898.

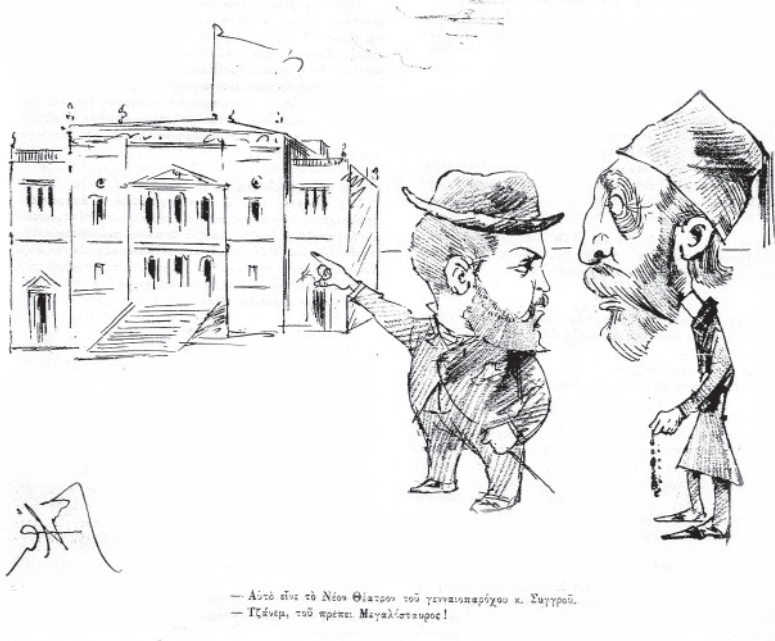
92 Συγγρός 1998, Β', 285.

Ποια κέρδη, όμως, προσδοκά ο μεγαλοκεφαλαιούχος από μία καλλιτεχνική επιχείρηση που βρίσκεται εντελώς εκτός του πεδίου δράσης του; Αρκεί το δέλεαρ των εισπράξεων από τα ενοίκια των καταστημάτων του θεάτρου για να τον πείσει να υποβάλει εαυτόν σε μία δεινή περιπέτεια με αβέβαιη έκβαση; Τι ανάγκη έχει ένας ισχυρός οικονομικός και κοινωνικός παράγων να εμπλακεί με μπρεσάριους, θιάσους και ρεπερτόρια και να βρεθεί στο στόχαστρο των κριτικών και του φιλοθεάμονος κοινού; (Εικ. 11)

Θα προσπαθήσουμε να συνυψάνουμε την απόφασή του αυτή με γεγονότα, συγκυρίες και πραγματικότητες της εποχής. Και πρώτα απ'όλα είναι αδύνατον να αποτιμήσουμε την επιλογή του να προσφέρει στην Αθήνα ένα μνημειακού χαρακτήρα θεατρικό οίκημα ανεξάρτητα από τις πολιτικές του βλέψεις και δη την εκλογή του στο αξίωμα του Δημάρχου Αθηναίων το 1887. Η εκλογή αυτή τελικά ακυρώνεται, όμως, είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι από το 1886, δηλαδή την εποχή της υπογραφής των συμβολαίων για το θέατρο, ο Συγγρός προσπαθεί με κάθε τρόπο να βρίσκεται στο προσκήνιο. Η αγαθοεργός προσφορά του να ανοικοδομήσει το Δημοτικό Θέατρο, εκπληρώνοντας έτσι ένα αίτημα δεκαετιών του Αθηναϊκού Δήμου, τον κατατάσσει πρώτο ανάμεσα στους δημότες της πόλης των Αθηνών.

Για έναν άνθρωπο του «σήμερα», όπως εκείνον, η μουσική και το θέατρο, οι δύο «βραδινές», δηλαδή, τέχνες, που σχετίζονται με την ψυχαγωγία και την κοσμικότητα, με το φαίνεσθαι και την κοινωνική συναναστροφή, αποτελούν πυλώνες της αστικής ζωής. Επενδύοντας στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, ο Συγγρός προσβλέπει στις άμεσες απολαβές του παρόντος, στις απολαύσεις και τα κέρδη της ενεργού ζωής και δεν προσδοκά μέσω αυτού τη μεταθανάτια μακροβιότητα του ονόματός του με την ιδιότητα του μεγαλοεργέτη. Αυτή γνωρίζουμε ότι θα τον απασχολήσει αργότερα, στις δύο διαθήκες του, με τις οποίες θα διαθέσει σε κοινωφελείς σκοπούς ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας του, επιτελώντας τις ουσιωδέστερες ευεργεσίες του μετά θάνατον.⁹³ (Εικ. 12)

93 Οϊστρίδης 1899, 5, όπου απαριθμούνται οι δωρεές του.

Εικ. 11 : Πολίτης [πιθανώς ο διευθυντής της *Νέας Έφημερίδος* και ένθερμος υποστηρικτής του Συγγρού Ιωάννης Καμπούρογλου] και Ανδρέας Συγγρός. *Τὸ Ἄστυ*, 6/11/1888, 1 - Έργο του Θ. Αννινου

Ανασκοπώντας τις πολυσχιδείς επιχειρηματικές και λοιπές οικονομικές δραστηριότητες του Ανδρέα Συγγρού, διαπιστώνει κανείς ότι πρόκειται για έναν αεικίνητο καπιταλιστή επιχειρηματία, ο οποίος δεν διστάζει να καταπιαστεί με όποιο πεδίο της αγοράς κεντρίζει κάθε φορά το ενδιαφέρον του. Η μέγιστη ικανότητά του είναι να μπορεί να δρα συνδυαστικά, συνθέτοντας κάθε φορά ένα συντονισμένο πλέγμα επιχειρηματικών συμφερόντων.⁹⁴ Μέσα στο συνολικό φάσμα της πολυπραγμοσύνης του εντάσσεται και η ενασχόληση με το Δημοτικό Θέατρο, ένα ευεργέτημα το οποίο τού αποφέρει πλείστα οφέλη.

94 Σύμφωνα με την εύστοχη διατύπωση των Αγγέλου και Χατζηιωάννου (1998, Α', 113), Ο Συγγρός «έχει την τάση να μετατρέπει τις ετερόκλητες επιχειρηματικές του δραστηριότητες σε συγκοινωνούντα δοχεία».

Εικ. 12 : Ο Ανδρέας Συγγρός με τον μεγαλόσταυρο. *Τὸ Ἄστυ*, 13/11/1888, 5 - Ἔργο του Θ. Ἀννίνου

Και πρώτα απ' όλα οφέλη κοινωνικά, καθώς μέσω αυτού ανάγεται σε εμβληματική μορφή της πόλης και φιλοτεχνεί την αιογραφία του. Η φιλοδοξία του μάλιστα να τιμηθεί και με το ανώτατο παράσημο του μεγαλοσταύρου για την ευεργεσία του αυτή αποκτά κωμικές διαστάσεις στον Τύπο της εποχής⁹⁵ (Εικ. 13). Συνάμα οφέλη ηθικά, καθώς εξασφαλίζει για εκείνον και τον εκλεκτό του κύκλο έναν θεσμό που τους παρέχει ευρωπαϊκού τύπου διασκέδαση.⁹⁶ Σημαντικότερα είναι και τα υπέρ Συγγρού οικονομικά οφέλη, τόσο από τα εισοδήματα που καρπώνεται, όσο και από τις φορολογικές

ελαφρύνσεις που ενδεχομένως συνεπιφέρει η χορηγία του.⁹⁷ Μάλιστα, φροντίζει να καλύψει μερικώς το όφελος αυτό υπό την αιγίδα της φιλανθρωπίας, διαθέτοντας το 10% των εσόδων εκ των εισιτηρίων στο θεραπευτήριο «ο Ευαγγελισμός». Αποκομίζει επίσης οφέλη πολιτικά, όπως είδαμε παραπάνω, καθώς η επιλογή αυτή συνάδει με τους πολιτικούς του στόχους και την εκλογική του επιρροή.⁹⁸ Δεν είναι τυχαίο ότι το Δημοτικό Θέατρο συστεγάζει την τράπεζα και άλλες επιχειρήσεις του Συγγρού, παραπέμποντας κατά κάποιον τρόπο σε κτήριο γραφείων ομίλου εταιρειών.

95 «Η άξια ενός θεάτρου», *Τὸ Ἄστυ*, 25/12/1888, 6-7· Ἀστυνόμος 1888, 4 και Μαῦρος Γάτος 1888, 4.

96 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888β, 3.

97 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1888γ, 6: «Ὁ κ. Συγγρός μετὰ τοῦ Λασσάλ μελετῶσι κατὰ πόσον ἢ [...] φορολογία ἡδύνατο νὰ εἶνε καρποφόρος».

98 Μεμψίμοιρος 1888, 3.

Τα επόμενα χρόνια του θεάτρου

Μολονότι ο ρόλος του «Ευαγγελισμού» δεν έχει αποσαφηνιστεί, είναι εξακριβωμένο ότι το Δημοτικό Θέατρο περιήλθε στην κυριότητα του Δήμου Αθηναίων το 1898. Ωστόσο φαίνεται ότι ο Συγγρός διατήρησε τα δικαιώματά του επί των εσόδων των καταστημάτων και την ιδιοκτησία ενός θεωρείου της πρώτης σειράς έως τον θάνατό του.⁹⁹ Μετά τον

θάνατο του Συγγρού και αφού ακολούθησαν δικαστικοί αγώνες με το Δημόσιο, παραχωρήθηκαν τελικά τα καταστήματα και τα γραφεία στον Δήμο Αθηναίων.¹⁰⁰

Το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών μέσα στις ακόλουθες δεκαετίες γνωρίζει στιγμές δόξας, αλλά και παρακμής.¹⁰¹ Αν και δεν θα

Εικ. 13 : Οι πολυπόθητοι μεγάλο-
σταυροι. *Τὸ Ἄστυ*, 13/11/1888, 5
- Ἔργο του Θ. Ἀννίνου

99 Φεσσά-Εμμανουήλ 1994, 414, υποσ. 1243.

100 Η μεταβίβαση συντελείται το έτος 1915 – βλ. Λαμπίκης ²2000, 61.

101 Το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών συχνά φιλοξένησε στη σκηνή και την πλατεία του ξένους «οίασδήποτε περιωπής», από τρίτης διαλογής καλλιτέχνες, που αναζητούσαν επαγγελματική διέξοδο στην Εγγύς Ανατολή, έως τις μεγάλες βεντέτες της ευρωπαϊκής σκηνής, καθώς και τους επιφανέστερους Ευρωπαίους εστεμμένους του καιρού. Ανάμεσα στους διάσημους πρωταγωνιστές που πραγματοποίησαν εμφανίσεις στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών ήταν οι: Ernesto Rossi (1889), Sarah Bernhardt (1893), Eleonora Duse (1899) και Jean-Sully Mounet (1899) – βλ. Δημητριάδης 2004, 189-196 και Γλυτζουρής 2004, 207-221. Μία χαρακτηριστική περίπτωση συρροής Ευρωπαίων γαλαζοαίματων και υψηλών αξιωματούχων στην Ελλάδα είναι οι εορτασμοί των γάμων του Κωνσταντίνου Α΄ το φθινόπωρο του 1889. Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων οι υψηλοί προσκεκλημένοι παρακολούθησαν και παραστάσεις στο Δημοτικό Θέατρο Αθηνών – βλ. Ξεπαπαδάκου 2001, 375-402. Να διευκρινιστεί εδώ ότι καθ' όλη την ιστορία του, το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών, όπως και το αντίστοιχο Δημοτικό Θέατρο του Πειραιά (σχέδιο Ιωάννη Λαζαρίμου, 1895-σήμερα), λειτουργεί με φιλοξενούμενους ελληνικούς και ξένους θιάσους, σε αντίθεση προς το Βασιλικό (μετέπειτα Εθνικό) Θέατρο (σχέδιο Ernst Ziller, 1901-σήμερα), το οποίο ακολουθεί τα πρότυπα των ευρωπαϊκών εθνικών θεάτρων και αποκτά μόνιμο θίασο.

αναφερθούμε στα επόμενα χρόνια της ιστορίας του, έως την μοιραία ημέρα της κατεδάφισής του, αξίζει μιας συντομότερης μνείας το κεφάλαιο της εγκατάστασης των Μικρασιατών προσφύγων μετά την Καταστροφή του 1922. Εκατόν πενήντα ξεριζωμένες οικογένειες βρίσκουν καταφύγιο μέσα στο Δημοτικό Θέατρο για τρία χρόνια, στήνοντας πρόχειρα τα νοικοκυριά τους στα θεωρεία του και καίγοντας σε αυτοσχέδιες φουφούδες κομμάτια από τον διάκοσμο και τα σκηνικά του για να ζεσταθούν. Οι σοβαρές προσπάθειες ανακατασκευής και αναστήλωσης του θεάτρου κατά τα επόμενα έτη δεν καρποφορούν.¹⁰² Τη χαριστική βολή δίνει ο επί μεταξικής δικτατορίας δήμαρχος Αθηναίων Κώστας Κοτζιάς, ο οποίος διατάσσει τον Μάιο του 1939 την κατεδάφισή του. Τιμής ένεκεν, η πλατεία του Δημοτικού Θεάτρου πήρε το όνομά του.

Ήταν το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών ένα γενναιόδωρο εθνικό ευεργέτημα ή ωφελούσε άλλο τόσο γενναιόδωρα τον ίδιο τον ευεργέτη του; Δεν μπορούμε ακόμη να δώσουμε μία απάντηση κατηγορηματική. Πολλοί σύγχρονοι του Συγγρού αποδίδουν τις πολυάριθμες αγαθοεργές του πρωτοβουλίες σε κίνητρα ματαιοδοξίας και όχι σε γνήσιο πατριωτισμό. Είναι γεγονός πάντως ότι ο Συγγρός απέκομισε πλείστα και ποικίλα οφέλη από το νέο θέατρο που δώρισε στην Αθήνα. Οδηγούμαστε επομένως στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για μία ευεργεσία με το αζημίωτο.

Ο Ανδρέας Συγγρός προικοδότησε τον Δήμο των Αθηναίων με μία αλυσιτελή, δυσλειτουργική, εξαιρετικά δαπανηρή για το Δημόσιο και ευσχήμως ανταποδοτική για εκείνον επιχείρηση. Συν τοις άλλοις, το τελικό οικοδόμημα, απέχοντας από τα αρχικά αρχιτεκτονικά σχέδια και τις προθέσεις του Τσίλλερ, δεν ήταν παρά μία φθηνή κατασκευή, γεμάτη κακοτεχνίες, η οποία δεν πληρούσε ούτε κατ'ελάχιστον τις προδιαγραφές ενός μεγάλου θεάτρου, αλλά και τους στοιχειώδεις όρους ασφαλείας.¹⁰³ Σε αυτό ίσως το σημείο θα πρέπει

102 Roubien 2004, 125-135.

103 Ο Τσίλλερ, ενθυμούμενος τα χρόνια της «δύσκολης» συνεργασίας του με τον Συγγρό, υπερασπίζεται το έργο του, αλλά καταγράφει και απαραίτητες για την αξιοπρεπή λειτουργία του θεάτρου τροποποιήσεις – βλ. Καρδαμίτση-Αδάμη και Παπανικολάου-Κρίστενσεν 1977, 89-95.

εν τέλει να ανιχνευθούν τα αίτια της κακοδαιμονίας που κατέτρεχε το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών στη σύντομη ζωή του από τη θεμελίωση έως την άδοξή του κατεδάφιση, ένα «θέατρον κακορρίζικον»,¹⁰⁴ «έγκαινισθὲν καὶ λειτουργοῦν ὑπὸ οἰωνοῦς ἀπαισιωτέρους»,¹⁰⁵ ένα θέατρο «κακότυχον», με τη συμφορά να «ἐπιστατεῖ πάντοτε [...] τὰς τύχας του».¹⁰⁶

Αύρα Ξεπαπαδάκου
Λέκτωρ Θεατρολογίας
Τμήμα Φιλολογίας
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Avrax@phl.uoc.gr

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Μελέτες και άρθρα

H. D., 1889. «Η οίκτρα διεύθυνσις τοῦ θεάτρου», *Ἀκρόπολις*, 24/11/1889, 3.

Hobsbawm, E.J. 2006. *Η εποχή του κεφαλαίου, 1848-1875*, (μετάφραση:

Δημοσθένης Κούρτοβικ). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Roubien, Denis 2004. «Η ανακαίνιση του Δημοτικού Θεάτρου Αθηνών από τον Εμμανουήλ Λαζαρίδη», *Μουσείο Μπενάκη* 3, 125-135.

Ἀγγελόπουλος-Ἀθάνατος, Θ. 1888. «Τὸ Νέον Θέατρον», *Ἐφημερίς*, 20/11/1888, 6-7.

Αγγέλου, Ἄλκης και Χατζηγιάννου, Μαρία Χριστίνα, 1998. «Ο στρατηλάτης Ἀνδρέας Συγγρός. (Μια, κάποια ἄλλη, ιστορία)», Εισαγωγή στο: Ἀνδρέας Συγγρός, *Απομνημονεύματα* (επιμέλεια: Ἄλκης Ἀγγέλου, Μαρία Χριστίνα Χατζηγιάννου), Α'. Αθήνα: Βιβλιοπωλεῖον της Εστίας, 25-128.

104 «Η ἀξία ἐνὸς θεάτρου», *Τὸ Ἄστυ*, 25/12/1888, 6-7.

105 Ἄστυνόμος 1888, 4.

106 Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός 1889β, 6.

- Αρβανιτάκης, Δημήτρης 2006. «Από την αφήγηση στην ιστορία», Αφιέρωμα 'Ελληνες ευεργέτες', *Επτά Ημέρες - Η Καθημερινή*, 12/2/2006, 1-2.
- Άστυνόμος, 1888. «Θέατρον Συγγρού και Λασσάλ», *Τὸ Ἄστυ*, 6/11/1888, 4.
- Γλυτζουρής, Αντώνης 2004. «...Την περιπλανωμένην ταύτην ἰέρειαν της τέχνης...». Μοντέρνα δραματολογία και ξένες βεντέτες στην Αθήνα στο γύρισμα του αιώνα», στα Πρακτικά του Β' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου: *Σχέσεις του Νεοελληνικού Θεάτρου με το Ευρωπαϊκό. Διαδικασίες πρόσληψης στην ιστορία της ελληνικής δραματολογίας από την αναγέννηση ως σήμερα*, Παράβασις, Μελετήματα 3. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών - Τμήμα Θεατρικών Σπουδών - Ergo, 207-221.
- Δημητριάδης, Ανδρέας 2004. «Ευρωπαίοι πρωταγωνιστές στην Αθήνα: Η επίδρασή τους στο νεοελληνικό θέατρο του 19^{ου} αιώνα», στα Πρακτικά του Β' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου: *Σχέσεις του Νεοελληνικού Θεάτρου με το Ευρωπαϊκό. Διαδικασίες πρόσληψης στην ιστορία της ελληνικής δραματολογίας από την αναγέννηση ως σήμερα*, Παράβασις, Μελετήματα 3. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών - Τμήμα Θεατρικών Σπουδών - Ergo, 189-196.
- Δς., 1889. «Χρονικά», *Ἀκρόπολις*, 1/10/1889, 1-2.
- Θεοτούμπης, 1875. «Σκνίτες», *Ἀσμοδαῖος*, 2/2/1875, 4-6.
- Θεοφιλάς, Α. 1888. «Τὸ Νέον Θέατρον», *Ἀκρόπολις*, 5/11/1888, 1.
- Καρδαμίτση-Αδάμη, Μάρω και Παπανικολάου-Κρίστενσεν, Αριστεά, 1977. *Ernst Ziller, Αναμνήσεις*. Αθήνα: Libro.
- Λαμπίκης, Δημήτριος 2000. *Τα εκατό χρόνια του Δήμου Αθηναίων*. Αθήνα: Δήμος Αθηναίων - Πολιτισμικός Οργανισμός.
- Μαῦρος Γάτος, 1888. «Εἰς τὸν Συγγρόν», *Τὸ Ἄστυ*, 6/11/1888, 4.
- _____, 1889. «Ἡ ἀποχώρησις τοῦ Λασσάλ», *Τὸ Ἄστυ*, 8/1/1889, 6.
- Μεμψίμοιρος, 1888. «Τὰ εἰσοδήματα τοῦ θεάτρου», *Ἐφημερίς*, 22/8/1888, 3.
- Ν. Μ., 1888. «Γαλλικὸν Θέατρον κατὰ τὴν προσεχὴ χιμερινὴν περίοδον», *Ἀκρόπολις*, 5/9/1888, 1.
- Νέμεσις, 1888. «Τὰ χάλια τοῦ Νέου Θεάτρου», *Ἀκρόπολις*, 29/10/1888, 2.
- Ξεπαπαδάκου, Αὔρα 2001. «Συναυλίες, θέατρο, μελόδραμα και άλλες εκδηλώσεις κατά τους εορτασμούς των γάμων του Κωνσταντίνου Α'», *Παρνασσός ΜΓ'*: 375-402.
- _____, 2003. «Τὸ πολυπαθὲς μελόδραμα *Μαρθῶν-Σαλαμίς*», *Παράβασις, Επιστημονικό Δελτίο Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών* 5: 111-121.

- _____, 2009. «Bon pour l'Orient II. Μία σκιαγράφιση της δράσης του γαλλικού μελοδραματικού θιάσου Lassalle-Charlet στην Αθήνα. (1887-1888)», *Επιστημονική επιθεώρηση τεχνών του θεάματος* 1: 245-292.
- _____, 2011. «Μελόδραμα εις τήν ἑλληνίδα φωνήν'. Ο Ελληνικός Μελοδραματικός Θιάσος του Ιωάννη Καραγιάννη, ένας περιπλανώμενος φορέας ελληνικότητας», *Αριάδνη, Επιστημονικό Περιοδικό της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης* 17: 277-313.
- Ὁ υἱὸς τῆς νυκτός, 1886. «Τὸ Θέατρον», *Τὸ Ἄστυ*, 16/11/1886, 4.
- _____, 1888α. «Τὸ Νέον Θέατρον», *Τὸ Ἄστυ*, 12/6/1888, 6-7.
- _____, 1888β. «Καὶ περὶ θεάτρου τίποτε;», *Τὸ Ἄστυ*, 25/9/1888, 3.
- _____, 1888γ. «Θέατρον Συγγροῦ καὶ Λασσάλ», *Τὸ Ἄστυ*, 23/10/1888, 6.
- _____, 1888δ. «Θεατρικά», *Τὸ Ἄστυ*, 11/12/1888, 6.
- _____, 1889α. «Θεατρικά», *Τὸ Ἄστυ*, 1/10/1889, 6-7.
- _____, 1889β. «Θεατρικά», *Τὸ Ἄστυ*, 29/10/1889, 6.
- _____, 1889γ. «Θεατρικά», *Τὸ Ἄστυ*, 12/11/1889, 3.
- Οἰστρίδης, Εἰ. 1899. *Ὁ Μέγας Ἐθνικὸς Εὐεργέτης Ἀνδρέας Συγγρός. Ἡ βιογραφία του. Αἱ ἀγαθοεργίαι του. Ἡ διαθήκη του. Μετὰ τῆς προσωπογραφίας αὐτοῦ.* Ἐν Ἀθήναις: Κεντρικὸν Βιβλιοπωλεῖον Δράκου Δ. Παπαδημητρίου.
- Παρασκευόπουλος, Γ.Π. 2001. *Οἱ Δήμαρχοι τῶν Αθηναίων (1835-1907), Μετὰ προεισαγωγῆς περὶ Δημογεροντίας* (εἰσαγωγή-επιμέλεια: Ματούλα Τομαρά-Σιδέρη). Αθήνα: Δήμος Αθηναίων - Πολιτισμικὸς Ὄργανισμός.
- Ραγκαβῆς, Ἀλέξανδρος Ρίζος 1887. «Περὶ θεάτρον», *Ἐφημερίς*, 20/10/1887, 2-3.
- Ρουμπιέν, Διονύσιος 2005. «Ἡ διασπορά τῶν δημοσίων κτηρίων ὡς παράγοντας αστικής ἀνάπτυξης. Το παράδειγμα τῆς οθωνικής Αθήνας», *Τεχνικά Χρονικά, Τετραμηνιαία Ἐκδοσις τοῦ Τεχνικοῦ Επιμελητηρίου Ελλάδας* II (1-2): 27-36.
- Σιδέρης, Γιάννης 1990. *Ἱστορία τοῦ νέου ἐλληνικοῦ θεάτρον 1794-1944*
1. Αθήνα: Μουσεῖο καὶ Κέντρο Μελέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρον - Ἐκδόσεις Καστανιώτη.
- Σκαλτσά, Ματούλα 1983. *Κοινωνικὴ ζωὴ καὶ δημόσιοι χώροι κοινωνικῶν συναθροίσεων στὴν Αθήνα τοῦ 19^{ου} αἰῶνα.* Διδακτορικὴ Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Πολυτεχνικὴ Σχολή.

- Σουρής, Γεώργιος 1888. «Ένα τραγούδι ψάλλω/ εις τὸν Λασσὰλ τὸν Γάλλο»,
Ὁ Ρωμηός, 10/9/1888, 4.
- Συγγρός, Ανδρέας 1998. *Απομνημονεύματα*, 3 τόμοι (επιμέλεια: Άλκης
 Αγγέλου, Μαρία Χριστίνα Χατζηϊωάννου). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της
 Εστίας.
- Φεσσά-Εμμανουήλ, Ελένη 1994. *Η Αρχιτεκτονική του Νεοελληνικού
 Θεάτρου, 1720-1940*, Α'. Αθήνα.
- Χ., 1888. «Τὰ ἐγκαίνια τοῦ θεάτρου», *Ἄκρόπολις*, 15/10/1888, 1.
- Χατζηπανταζής, Θόδωρος 1981. *Το Κωμειδύλλιο*, Α'. Αθήνα: Ερμής.
- _____, 2002. *Από του Νείλου μέχρι του Δουνάβεως. Το χρονικό της ανά-
 πτυξης του ελληνικού επαγγελματικού θεάτρου στο ευρύτερο πλαίσιο
 της Ανατολικής Μεσογείου, από την ίδρυση του ανεξάρτητου κράτους
 ως τη Μικρασιατική Καταστροφή*, Α. Ρέθυμνο - Ηράκλειο: Ινστιτούτο
 Μεσογειακών Σπουδών - Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Έντυπα

<i>Αιών</i> , 1869, 1871	<i>Ἄκρόπολις</i> , 1888-1889
<i>Ἀλήθεια</i> , 1868, 1871	<i>Ἄσμοδαίος</i> , 1875
<i>Ἄστν (Τὸ)</i> , 1886-1890	<i>Αὐγή</i> , 1866, 1868, 1871
<i>Ἐφημερίς</i> , 1874, 1881, 1886-1890	<i>Νέα Ἐφημερίς</i> , 1887-1889
<i>Στοά</i> , 1874	

**The Athens Municipal Theatre:
the first adverse years of a Syngros benefaction**

ΑΥΡΑ ΞΕΠΑΠΑΔΑΚΟΥ

Abstract

THE present article deals with the first years of operation of the Athens Municipal Theatre, which was designed in 1886-1887 by E. Ziller, grandly inaugurated in 1888 and demolished in 1940-41 by K. Kotzias. It was the first monumental theatre house of modern Athens, funded by the so-called “national benefactor” Andreas Syngros.

The acquisition of a national theatrical scene had been the insistent demand and ardent desire of the new Athenian bourgeoisie already since King Otto’s times. Athens, in order to stand on a par with any other European capital, required its own civil architectural jewel, a monumental theatrical building, which would constitute the meeting place of high society and would testify to the new europeanised face of the Modern Greek state. The Athenian municipality and its art-loving citizens dreamed of a majestic theatre, whose scene would host brilliant performances of modern repertoire – mainly Italian and French opera and operetta – as well as choice samples of the Modern Greek opera and drama production.

It was with great gratitude, therefore, that the Athenian public received the news of the rich Andreas Syngros’ decision to assume the construction costs of the municipal theatre. However, this appar-

ently generous benefaction seems to have benefited the benefactor himself more than anyone else: A. Syngros presented the municipality of Athens with a dysfunctional, extremely costly and lucrative for himself only enterprise. Furthermore, the edifice in its final form, being very far removed from Ziller's initial architectural plans, due to Syngros' consecutive economic cuts, was nothing more than a cheap and faulty construction, which failed to meet even the basic specifications of a theatre, let alone the most elementary safety standards.

The present research, based on material from primary sources of the period, attempts to investigate the causes of the adversity that doomed the Athens Municipal theatre during its short lifespan, from its foundation to its inglorious demolition. Among the string of bitter events which form its history, the investigation focuses on the first, not-so-well known years of its turbulent operation, which are marked by the ambiguous role of Andreas Syngros.

